

O RESTITUIRE NECESARĂ

Asemenea altor studii ale profesorului Petru Caraman, textul ce se publică acum – după mai bine de patruzeci de ani de când a fost scris – poartă amprenta vremurilor zbuciumate și a adversităților de tot felul, pe care cărturarul a trebuit să le înfrunte.

Autorul cărții este savantul ceh Antonin Václavik; fost profesor de etnografie slavă la Universitatea din Brno, un prieten apropiat al etnologului ieșean. Când volumul cercetătorului ceh se mai afla încă sub tipar, un alt specialist de la Academia din Praga, care cunoștea îndeaproape studiul acestuia, îi trimitea o scrisoare lui Petru Caraman, sugerându-i să recenzeze opera respectivă: „Nu văd cine ar putea să dea o judecată mai competentă și mai obiectivă asupra frumoasei, monumentalei lucrări a lui Václavik”.

Profesorul Caraman a acceptat, în principiu, propunerea ce i s-a făcut, iar vestea a ajuns de îndată la Václavik, care i-a scris, la rândul său, spunându-i printre altele: „Am auzit că ai de gând să te ocupi de cartea mea, când o să apară. Dacă-i adevărat, să știi că aș dori, dar sincer aș dori, să nu mă cruți deloc. Să fii intransigent și dur, așa cum te știu de când te-am cunoscut întâi, la Congresul etnografilor slavi de acum un sfert de veac”. (Se referea la cel de al IV-lea *Congres al geografilor și etnografilor slavi*, care avusese loc în anul 1936 la Sofia, unde profesorul Caraman a făcut cea dintâi expunere asupra *descolindatului*, datină străveche despre care nu se știa nimic la vremea respectivă).

La mai puțin de o lună după această scrisoare, Antonin Václavik s-a stins fulgerător din viață, fără să mai fi avut bucuria de a-și vedea tipărită cartea la care lucrase atât de mult. Pe frontispiciul volumului este menționat anul 1959, dar în realitate acesta a ieșit de sub tipar pe la mijlocul primului trimestru al anului următor.

Profesorul Petru Caraman a primit lucrarea lui Václavik în vara anului 1960 și a citit-o cu cel mai viu interes. Marcat încă de dispariția prematură a savantului ceh, și-a propus mai întâi să facă o simplă recenzie, întrucât cel ce îl invitase la o dezbatere științifică nu mai exista. Ulterior însă, după cum singur mărturisește într-o scrisoare către folcloristul Mihai Pop, s-a hotărât să facă un comentariu mai amplu. Plecând de la problemele puse de Václavik – spune Caraman – sau în

directă legătură cu ele „am decis să scriu o serie de articole, care să alcătuiască un mănunchi omagial pentru cinstirea memoriei valorosului etnograf ceh”.

Așa a rezultat studiul ce vede lumina tiparului abia acum. O lucrare originală, în care sunt abordate mai multe probleme din domeniul artei populare, precum și o chestiune circumscrisă mitologiei folclorice. Toate aceste aspecte sunt de reală însemnătate pentru înțelegerea justă a cercetărilor de cultură populară și, mai ales, a contextului social-politic din perioada respectivă, atât de potrivnic inițiativelor de acest gen.

Profesorul Caraman și-a încheiat lucrarea într-un timp relativ scurt; dar perspectiva publicării ei nu se întrevedea. De treisprezece ani fusese înlăturat samavolnic din fruntea catedrei de slavistică a Universității ieșene și tot de atunci era nevoit să suporte calvarul deposedării de toate drepturile intelectuale, fără să fi aflat vreodată motivul condamnării la astfel de privațiuni. Nu avea dreptul să profeseze vreo muncă pe măsura pregătirii sale profesionale și nici să-și publice rezultatele cercetărilor științifice, pe care le făcea în condiții dintre cele mai vitrege.

S-a întâmplat, totuși, ca în vara lui 1956, Mihai Pop – pe atunci director adjunct al Institutului de Folclor din București – să-i propună colaborarea la o preconizată publicație a Institutului („Revista de Folclor”), ce avea să apară la începutul anului următor. Cum era și de așteptat, cărturarul ieșean a primit invitația cu destulă precauție, poate și din cauză că inițiativa era pusă sub semnul grijii deosebite pe care mai marii vremii o aveau față de soarta culturii populare românești.

Cu toate acestea, i-a răspuns lui Mihai Pop, avertizându-l însă că nu are de gând să scrie în stilul lui Marx, Lenin sau al „genialului” Stalin și că deplânge *tezismul* și *conformismul* care „duc în mod inexorabil la pseudoștiință”. Îi mai atrăgea apoi atenția folcloristului bucureștean că nu va accepta nici o imixtiune în textul său, indiferent din partea cui ar veni aceasta: „Cine-mi garantează mie că, dacă trimit manuscrisul la redacție, n-o să mă trezesc cu studiul ciuntit ori reconsiderat și metamorfozat prin intervenția inopinată a vreunui cenzor?”

Corespondența între cei doi a continuat până în iarna anului 1961. Nu știm ce garanții îi va fi dat Mihai Pop. Cert este că, în cele din urmă, etnologul ieșean a consimțit să-i încredințeze studiu prilejuit de apariția cărții lui Václavik. Renunțase la gândul de-a i-l trimite lui George Oprescu, spre a fi publicat în periodicul condus de acesta, pentru că – spunea Caraman – în „Revista de Folclor” e locul cel mai potrivit. La sfârșitul lunii septembrie 1961 a expediat manuscrisul pe adresa lui

Mihai Pop, rugându-l insistent ca, în cazul în care nu-l va putea publica, să-i fie returnat, după expirarea termenului de două săptămâni.

Din păcate, presimțirile sumbre ale cărturarului ostracizat se adevereau. Trecuseră aproape trei luni de când trimisese manuscrisul și nu primea nici un răspuns. I-a cerut deci, pe un ton imperativ, lui Mihai Pop să-i restituie neîntârziat studiul. Imprudent, folcloristul bucureștean îi răspunde printr-o scrisoare mai amplă, datată 27 decembrie 1961, în care îi cere să-și modifice studiul în conformitate cu recomandările redacției. Printre cele șapte-opt solicitări, toate ofensatoare la adresa omului de știință autentic, figura și propunerea ca, în discutarea problemelor privitoare la originea artei, să fie luate în considerare și teoriile marxiste. Speranțele savantului de a reintra în circuitul vieții științifice se năruiau încă o dată sub cumplita povară a epocii în care i-a fost dat să trăiască.

După moartea ilustrului etnolog, survenită la data de 9 ianuarie 1980, a mai existat o tentativă de publicare a acestui studiu. Profesorul Paul Miron, de la Universitatea din Freiburg, un apropiat al cărturarului, s-a oferit să-i consacre un număr al revistei „Dacoromania”. *Jahrbuch für östliche Latinität*, în fruntea căreia se afla. Am purces, așadar, fără întârziere, la pregătirea celui dintâi volum omagial ce urma să-i fie închinat marelui nedreptățit. Alegerea studiilor, ca și ordonarea acestora pe capitole am făcut-o împreună cu regretatul folclorist Ovidiu Bîrlea. Printre studiile selectate figura și cel referitor la Václavik.

Spre surprinderea noastră însă, revista „Dacoromania”, al cărei loc de apariție era Freiburg – München, nu se tipărea în Germania, ci la Patriarhia Ortodoxă Română din București. Cel puțin numărul în discuție acolo s-a depus pentru a fi cules. Ba mai mult decât atât, a fost desemnat și un fel de îngrijitor al volumului respectiv, în persoana cercetătorului Gheorghe Ceaușescu de la *Institutul de Istorie și Teorie Literară* „George Călinescu” din București. A fost pus deci un nespecialist, în ciuda faptului că acest oficiu putea fi făcut, cu toată competența și răspunderea, de folcloristul Ovidiu Bîrlea care locuia în București.

Sunt multe lucruri de spus în acest context, dar nu este locul să stăruim asupra lor. Trebuie menționat doar faptul că studiile lui Caraman din proiectatul volum omagial au fost supuse unor amputări greu de imaginat. Zadarnice au fost eforturile noastre de a le înlocui cu altele. Orice variantă am fi propus avea parte de același tratament necruțător. În aceste condiții, de comun acord cu profesorul Bîrlea, am refuzat cu fermitate orice imixtiune în lucrările celui dispărut. Și astfel, volumul omagial în care ne pusesem atâtea speranțe nu s-a mai publicat. Și ca o

încununare a acestui șir de dezamăgiri, toate dactilogramele pregătite de noi pentru tipar au dispărut fără urmă.

Într-una din scrisorile pe care i le-a trimis lui Mihai Pop, atrăgându-i atenția că, oricât de disperat ar fi, nu va accepta nici o ingerință în textele sale, Caraman spunea: „Voi aștepta până când urile se vor potoli definitiv și până când eu însumi voi putea merge la editor sau la tipograf, spre a-i înmâna manuscrisul meu, care va fi respectat cu sfințenie în litera lui (...). Iar dacă un asemenea moment, utopic poate, nu va veni până la termenul final al vieții mele, îmi voi lăsa manuscritele viitorimii, să le deie ea la lumină, în nădejdea că odată și odată știința adevărată va trebui să fie repusă în drepturile și în libertățile ei de a se exprima fără nici un fel de presiuni sau opreliști”.

Destinul zbuciumat al profesorului Caraman i-a rămas potrivit până la moarte. A plecat definitiv dintre noi, fără a-și fi văzut năzuințele împlinite. Ba s-ar spune chiar că vremurile în care și-a început lunga călătorie spre lumea dreptilor se arătau încă și mai cumplite.

Ne bucurăm însă că previziunile înțeleptului s-au adeverit măcar după moartea sa. Este triumful binelui care, mai devreme sau mai târziu, își face simțită prezența. Ne bucurăm ori de câte ori deschidem încă o cale de acces spre neprețuita operă pe care ne-a lăsat-o. Gândurile noastre de recunoștință îl însoțesc acolo, în lumea umbrelor, iar aici, pe pământ, le îndreptăm, cu firească grațitudine, spre toți acei care fac posibilă orice restituire din acest inestimabil patrimoniu științific.

Ion H. Ciubotaru